

Pr L116 (2-92)
F-14



КОРОТКИЙ ПАСПОРТ КНИГИ

A 514372

Шифр РКШ6(2-Ук) Г14 Інв. № 2625170

Автор Багряний, Іван

Назва До межі захоплених:
Іноземці

Місце, рік видання [К., 1929]

Кіл-ть стор. 69[27]с.

-\|- окр. листів _____

-\|- ілюстрацій _____

-\|- карт _____

-\|- схем _____

Том Кн. 2 частина _____ вип. _____

Конволют _____

A 514372

ІВАН БАГРЯНИЙ

ДО МЕЖ ЗАКАЗАНИХ

П О Е З І І
КНИЖКА ДРУГА

2625140

ВИДАВНИЦТВО ПИСЬМЕННИКІВ
«МАСА»



Бібліографічний опис та зображення
для бібліотечного каталогу та
занесу видання в „Альбом Українського
Друкарства“ в Інституту розробки
технічних нормативів Української Народної Республіки

**Обкладинка худ.
Ю. Михайлова**

КИЇВ — 1929

**Друкарня Київської Філії Книгоспілки,
вул. Свердлова 8. Зам. 759. Надруковано
1100 примр. Київський Окріт № 216**

„ГАЗАВАТ” *

Недолюдки! Раби крові і злата!
Кретини від культури!

Як давно

У корчах б'ється світ—на зверхній позолоті
„Істъ очі” вічних війн і заколотів,
Незмитого позорища, плесно.

Переділили світ на шмаття між собою
І гризеться, як собаки за маслак.

— Свяtingia...

І святих гуртуєте юрбою,
А раб мовчить обдурений та йде за них до бою
Лише
стиска кулак.

Аллах, Христос, десь Будда і Єгова...
Силенна рать пророків і богів
І всі—святі, і всі жадають крові,
Зовуть під прапором великої любові:
— На газават!..

— На газават!..

(—за ваші упруги).

* Священна війна в мусульман.

Великий газават (облудливий і п'яний)
За віру!.. рідний край!.. за націю... царя...
Укоськали раба євангеллям, кораном,
Днедавніх Римлян нові могикани,
І ріже брата брат...

і десь горять

І плачуть діти в полум'ї пожарищ,
Збирають злидні в камені руїн.
І падає (не вам) „гуманна“ кара
На голову (все тих) рабів „чужих“ країн.

Під стягом божества, з корогвами законів
(О, скільки на землі натикаю хрестів!..)
Дітей і тихі ниви—топчуть коні,
А про любов, про страдницькі долоні
Одні слова, одні слова пусті.

Безсороно звели брехню в святиню,
Безжалісно обкрали простяка...
Ще може хтось спокійно бачить нині
Як продає й 20 вік гординю
За срібного старого п'ятака?

Переділили світ і ділите щоденно.
Пішов на послуг розум до гармат.
Свяตиня?—то доляр.

Любов?—грабіж шалений.

І точиться на золоті знамена
За цього „бога“ дикий газават.

І скільки вас?!. у чому сила ваша?
В чаду брехні, в отруті лицемір.
На пальцях злічені фінансові апаші,
(Позорище!)
На мілійони нас, на душу нашу
Розсивив пащу той неситий звір.

О, нечисть, кинута на голову народів.
На голову затурканим рабам.—
Культура!!!

О, чи скоро скаже—годі!
Й розвалить раб пародію з пародій
І прapor ваш на шмаття поруба?

Та все мина, всьому бувають грані..
Владарі царств, осліпли? Що ж, пора:
Родився світ нового передряння,
В крові потопла біблія остання,
В сльозах сиріт потоп старий коран.

І не один, не частка,—мілійони
Зведуть в м'ятеж мозолі чорних рук:
Впадуть у прах фортеці і Сорбонни,—
Облудливі корогви і ікони
Розіб'ються, розщепляться об брук.

То „судний час“, коли раби повстануть:
Заллє планету гнівом сірий хлоп...
О, буде, незаписаний і в одному корані,
Єдиний і останній
Воїстину для вас страшний „потоп“.

І у цьому м'ятежному потопі
Не винесе ковчег вас ні на який Аарат.
То буде вам, недолюдки, циклопи,
Від сірого, від збудженого хлопа
Останній
неповторний „газават“.

БІЛЯ ДНІПРОВИХ ПОРОГІВ

Дніпрельстану.

Перепілка в житі—радість...
В пшеницях волошки—смуток...
Ворон з ріль—печаль.
Гей ти, коню, вибий ритми,
вибий ритми—кинь утому—
на звороті, на крутому
нам не личить жаль.

Крячка біла п'яним льотом
білі груди миє в хвилях,
припада з плачем,—
хрипко ніє, важко пада,
накриває білу піну
і кигоче без упину—
пестить і січе.

„Завтра“ прийде—
„завтра“ скаже,

нерозривним путом ляже
на оцей простор.

I одвічний дум володар
збрую сталеву надіне,
задріжить слух'яно й зміне
древній семафор.

Як метає піну зараз—
пожене могутні хвилі
у нові вогні.
У нові казки і славу
оповиє Україну, —
в сіть артерій. Пульс їх кине
сміло поклик в дні.

Одцвіла минула слава,
оджили дідівські думи
й мрії золоті.
З-за сирен не вчуєш крячки,
з-за огнів не вбачиш бурі
й краєвид оцей понурий
не впізнаєш ти.

Слава злиднями підбита,
думи кров'ю перелляті
підуть на загин.
Покоління—наші внуки
десь складуть незнану пісню,
й заспіва могутня дійсність
в унісон турбін.

Перепілка в житі—радість...
В пшеницях волошки—смуток...
Ворон з ріль—печаль.
Гей, ти, коню, вибий ритми,
вибий ритми, кинь утому,—
на звороті, на крутому
нам не личить жаль.

ЧОРНОЗЕМЛЯ

Набрав у пригірщ повно... яка пухка і тепла!
Ну хто це там сказав, що можна розлюбить,—
як десь коваль невтомно в весіннім дзвоні клепле
по ріллях сонце йде—пускає голуби.

— Ну, здрастуй, чорне поле, і ти—старенька вербо
я ось прийшов... А знаєш:

— ти ніби не така...

Прийшла на шлях широкий і ти стрічати весну
і виглядати гуси з блакитного ставка.

А пам'ятаєш:

— осінь... і плач в баюрі колій...
Здавалося, що вчасно б зависнуть на дротах.
Го-го, яка дурниця... Глянь:

— ластівки і повінь,
і плуг на скиби скибу так смачно наверта.

От взяти б просто цупко у нього з рук чепіги
й, поки то буду дома, пройтися б разів п'ять...

Стрибками сонце босе за жайворонком біга
і хуторі далекі за маревом мигтять.

І крикнув так, аж млосно... аж відгукнулись балки...
Простіть, що ніби п'яний, що ніби троглодит,—
це я утік від бруку туди, де бігав змалку,—
а ледь було не звик там і киснуть і нидіть.

Моя руда свитина якраз до масти нивам,
а кострубате слово як скиби грубих ріль...
Я знаю:—тут з засіву напевне будуть жнива
і просте сіре слово не здасться на кукіль...

Прийду:
— старий розкаже як скрутно було взимку,
як зовсім захарчований схудав мишастий кінь...

А проліски надійно кивнутъ такі манінькі,
і голубі, як чиста весіння голубінь.

Загати... купи гною... і верби у намисті...
На причілку дітвора:
— а діться—журавлі...
І гу-у-у-си...
— й засміються, такі брудні і чисті,—
мої маленькі друзі, колеги на землі.

Вже скоро сіять... Будемо,—так весело і просто...
А слідом вітер лащиться і грак на борозні.

Ге-ей...

Яка дитина,—не схожа трохи зростом,
ну, а хіба мудрить?..

Хіба мені?

Набрав у пригірщ повно—

така пухка і тепла..

Ну хто це там сказав, що можна розлюбить?..
на зорі десь коваль в весіннім дзвоні клепле...
по ріллях сонце йде—пускає голуби.

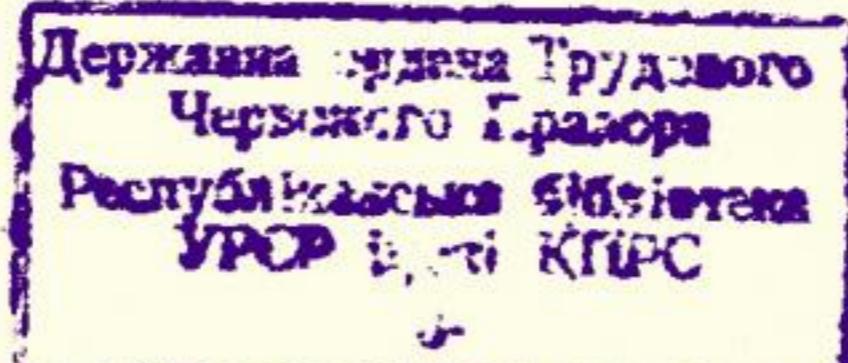
ТОВАРИШАМ

ТОВАРИШАМ

В намулі днів,
о, скільки вас завмерло,—
погас вогонь, на попіл перетлів...
Багато кинули знесилено знамена,
спалили кораблі.

Та то дарма!
Ну щож...
(нехай і шкода).
Де ж зичить нам довічного вогню?
Глянь!—
То йдуть весняним льодоходом
нові
на ню,—

на працю ту,
марудну і буденну,
із гною зводити новітній Вавилон...
Осанна вам знесиленим,—
арену



цю ви угноїли...
Я бачу ваші ймення,
як вчує темп
мозолястих кольон.

Припало вам
кипіти у вулькані.
Щасливий,
хто м'ятежив і кипів...
Сьогоднішнє:
скріпляти дрібен камінь
трудних таких,
политих потом днів.

Осанна ж їм,
трудівникам невпинним,
що йдуть з упертістю дрібної комашні
робить основу небувалого донині...
Перекують хай на перо новій дитині
ваш меч
гартований
в кривавому вогні.

БРАТОВІ

Проходять дні...

Згадав я:—

пах любистку...

Базаряте горобці в хвості під тинами...
Дихнули млосно чебрецем піски злотисті,
зашептані і заколисані борами...

Метелики на калюжках і жовтороті гороб'ята,
а за левадами в багні манюні воюни...
І ми, як воюни—з піску будуєм хату,
в ганчірника вудки міняєм за штани.

Дивилось сонечко, моргало і сміялось:
— Заждіть, ось матінка з поденної прийде...

А ми безштаньками по берегу ганялися,—
рогіз, лопуцьки іли цілий день.

Співали „Молочай“ (а молочай колючий),—
там про китайську душу й ще про щось,

не знати мені про що, лише такий співучий
не стрінеться мотив, і стріть не довелось.

Татусь приходив пізно у суботу
у цеглі весь... Аршин і ватерпас...
Заморений з надмірного клопоту
приносив суслики і сухарі для нас.

І весело було...

У даль шляхи манили...
Плели корони ми на Йвана з сітнягу...
І вірили у щось...
І вірити хотіли,—
в веселий сміх... у райдугу-дугу...

А потім:—

хмарні дні...
А потім батько п'яні...
(Терпіння проточив слизький хробак)
І мати вічно бита...
Все, як у тумані.
Поденна...
Сльози...
Вкинулась злоба.

В брехні зросли, а няньчила ненависть...
(Ходу з жадобою присосує земля...)
І сині обрії онучами зап'ялись:
позад—імла...
і спереду імла.

А там:—

вогні... бої...

І рух швидкий невпинний,—

Щоб все вмістить, одразу світ обнятъ.

**Та скорий рух прискорює горіння:—
вітри і дим... і попіл...**

Догорів?

Благословлю

ключі

вертать.

ПОЕМА ПРО ЧОТИРЬОХ

(Цукроварня)

Товаришам присвячую.

Вона сьогодні дим пуска безбожно в небо синє...
За вісовою бурти—бурти... скирти... далина...
Розлито спів широкий, золотий, осінній...
Сьогодні осінь упилася червоного вина.

За буртами підводи з сел,—стодзвонно ржуча хмара...
Заставлено возами всенську путь.
Кріз вісову—на брутто, тару...

Тпру!..

На брутто лізе тара...

І сонце б'є копитами... з натуги дві сопуть.

І день крізь день...

Пролізли й хмари сірі,
пускають тоскну млу тягучу на поля...
А цукроварня день і ніч гутарить так весільно,—
так радісно здрігається під велетнем земля.

Здалеку видно з рижих перелогів,
і чути, як завод з собою дні зове.
Мов корабель підняв високу щоглу д'горі,
з червоним стягом до майбутнього пливе.

В заводі музика, але не з струн гитари...
Понад балансами колишеться плякат...

І навіть підліток в захваті стежить соковари,—
та з батьком рядить вакум-апарат.

Вам, підлітки заморені й бадьорі,
що в ритми праці рано вклали дні,—
і на спец-одягу бруднім нашили ясні зорі,—
вам, трудженим, з минулого мій спів.

I.

Гей, були дні,—та були ж дні,
та більше не будуть.
Снилось ніби людям у тяжкому сні,—
не скоро забудуть.

Плакали вітри та бори гули,
а гудки мовчали...
І ішли сини... і батьки ішли,
десь шляху шукали.

По шляхах стовпи... на стовпах слова:
Імена забуті.
Скільки без стовпів, без жалю і слів
лягло на розпутті?

Йдемо в нову путь, топим дні в піснях,
в серці сонце грає,—
а гудки гудуть і сміються в днях
у новому краї.

Оцей завод і став кругом заводу,
і по тім березі розметане село,
і верби тихі щі, що ронять лист у воду,
І телеграф...—немов би так,
але не так було.

Стояло все лякливе і тривожне...
Забули люди, як колись гудок гудів,—
лише вночі по етажах порожніх
навшпиньки вітер сторожко ходив,—
та телеграф зудив... зудив...

А там десь в Упаркомі
наради за нарадами вели...
В заводі пильно в нервній перевтомі
два комсомольці склади берегли.

А з степу шквиря синя та колюча
(а з степу звістки дивні та страшні)—
з розгону об димар розб'ється, шкваркне злюча,
заграс на шибках в розбитому вікні.

Тоне тінь над городом,—
скорбна ніч не спить.
Телеграф тривогами
з безвісти шумить.

Гей, за перевалами
із тривожних сел
чорний та скривавлений
вилетів орел.

Впав на тихі заводі,
всюди сіє жах...

Не один у жалобі,—
не одна в сльозах.

Не орел...

— З бандитами
чорний крук Махно...
Вибито копитами
радоші давно.

Тоне тінь над городом...
Скорбна ніч не спить...
Телеграф тривогами
в розпачі шумить.

Виїздили із Укому вдвох.
Положили на тривогу сміх...
Вітер втомлений валяє з ніг.
Ніч спустила вій довгі в сніг.

Не барімось, Сенька, нумо... Раз!..
Поклади папери геть під спід...
Трохи ще лиш... Ну тепер гаразд...
Обережно,—ну чого 'так зблід?

Підтягнув тугу попругу вдруге.
Карабінку в передок... Набої.
— Ех, ма!—Лиш в хрестах хорувгвить хуга...
По шосе за вітром скаче двоє.

Попереду ліс чорніє,
ліс чорніє і гуде...
Нічка в косах змову криє,—
ліс загнузданий веде.

Над багаттям силуети...
коні сідлані хропуть...

По буграх і по заметах
вибирають люди путь.

Ге-ех, коню, коню, кріпче
бий!
Чом, Іване, зажурився
так?—
Ану, лишень, карабін
набий,—
та не так же ти, ну от
чудак!

Положили на тривогу
сміх.
Скаче кінь,—мете під ноги
сніг.

Цок—тінь...

Цок — тінь...

Товариш сторожкий кінь
та японський карабін.

Цок—тінь...

Цок—тінь...

Засікаються підкови,
проводя в простори млин...
Ніч в степу така здорова...
Цок—тінь...

Цок—тінь.

ІІ

Свічею згаслою встремивсь у груди ночі
німий завод засмаглим димарем...
Невидний гість по чердаках лопоче
і хоче з велетня стягнути чорний шлем.

Повз склади тінь...—повз склади варта ходить,—
лупає млу очами вартовий.
Відкіль і хто?—відкіль, чи з заходу чи з сходу?
А слідом пес кудлатий та старий.

У грудях велетня могильна тиша муки,—
машини сірим пилом узялись,
і на опущені міцні залізні руки
лягають спогади,—що діялось колись.

На них зависла тиша, натягається, ось лопне наче,
ось-ось, ось-ось, рухнуться, загудуть....
Готові стати на перший клич до праці,
стоять і ждуть, стоять...

Коли-ж до них прийдуть

...Веселий шум, веселий спів робочий;
І сотні їх—ним зрощених дітей...
Ні, то лих хуга по даху лопоче
і вибиває злісно шкляночки з очей.

В конторі кинутій при каганці нарада:
із міста двоє (загнані з степів) і двоє заводських;
їх тіні на стіні невгаданим парадом
тривожно слухають і хиляться на них.

У суперечці здушений точився час тягучий,—
дзвонили в телефон і кидали слова,
і обіцяли їм.

З полегкістю (просушувати онучі)
кидали в пічку дошки та дрова.
Сказали з міста:

— завтра, ждіть.

Радіють, ждучи.

На сільській далекій церкві
ниують, давляться сичі,—
а по буртах пси обдерти
роздираються вночі.

По заметах вітер ходить,
ходить, свище та шумить,
у заводі спів заводить,
з флюгерами гомонить!

А в заводі:

— Хто там ходить?!!
Хто там ходить? Одійди!..
Мла з кутків, як чорний злодій,
визирає без мети.
Вартовий єсть млу очами...
— Що судилось на роду?..
Чорний вітер стука в браму
і танцює на льоду.
Десь полуулена хатина
загубилася в снігах.
Мабуть, любая дівчина
тане в думах і слізах.
У вікні контори тьмяно
блима світло,—там не сплять.

Обіцяли завтра рано
з міста конницю прислать.

Що то?—

Ген. навислі хмари
підлизались язиком...
Запалив хтось скирти й вшкварив
по пустелі батогом.
Десь на сполох хтось несміло

то задзвонить, то урве...
В ляк вітряк розставив крила...
Став наливсь багрянцем вщерть.
Вітер з льоду сніг змітає
і над буртами гуде...
— Хто то в ніч німу безкраю
жах розгнузданий веде?
У заперту браму вдаривсь
скоком навісним загін.
Віддало гучним ударом
від понурих чорних стів.
Вчотирьох в міцній зasadі...
(Хто там скаже, скільки Іх!)—
Віддає луна браваду,
множить розпачі на сміх.
Налили село тачанки,
кулеметові вогні.

Із-за стін безперестанку
опір стелеться на сніг.

Біжать слова дротами в інтервалах:—
...Завод...

Махно...

Іувірвали на півслові дріт.
Дарма завод тривогу в трубку палить,—
даремно там десь хтось нервує і кипить.

А час біжить. Тримають хлопці натиск.
(Та скільки справді Іх за мурами сидить?)

Видніє від пожеж і врешті мур не захист.
І хто прийде на гвалт?...

І дінешся куди?

Нема снаги і мочі...
Ні набоїв, ні людей...
Обсмалили крила в ночі
і не дінешся ніде.
А кінець відстать не хоче
І невблаганий іде.
Хтось свердлить і стука в мозок:—
...Крах всьому... Руїна... Дим...

Хто прийде, поки не пізно?
О, прийди, прийди!

Не сила більш. Забилися в контору.
І залила кіннота з ревом двері.
Росте відчай і зло. Та тут не виб'ють скоро,—
останній—та до смерти вже опір.

А на селі затихли з переляку,
не голосять ні дзвони, ні сичі.
Кінець іде із червоно-чорним знаком
і синім реготом впивається, йдучи.
— Сівким кільцем обходять, облягають...
І лайка в бога сиплеється, як шріт.

А з складів товпищем чували розтягають,
і комезамців вішають сільських біля воріт.

III

Із міста вилетів і покурів на північ
в ночі стривожений на гвалт „Істреб-отряд”,—
туди, де розпоров хтось груди чорно-сині,
і де сніги в заграві майорята.

— Дайош бензол, солому під контору!..
а з вікон постріли одчайні і міткі,—
і знявся злий вогонь, та дим Ідкий по двору.
В диму ляшать іржання й матюки.
І кинувся один з тривогою до міста:—
— Тримайтесь, хлопці, скоро ми прийдем...

По вибитих шибках розсипалось намисто.
Й здається ніч, як вічність—не стоїть й не йде.
— Е-ей, подався!..

Раз!..—і впав за тином:
чкурнув що сили... кров, але дарма.
Коли б якось... там вірний кінь... Та швидше б, не
[настигнуть].
Туди—немає,—
тъма.

Прокричали півні вдруге,—
крик уплівся в гвалт доби.
В ночі лопнули підпруги,
як знялася на дibi.
В вікна кинулося двоє—
— Ех, була чи не була...

(А четвертого набої
Розчавили геть до тла).
Впали в сніг, Іх враз насіли,—
одного живцем узяли,
роздягли й кінчати діло
на аркані повели.
Другий в лід зацілив руки,—
більш не бачив і не чув,
Прожував й останнім рухом
Таємницю проковтиув.

Степами мчиться кінь аж вітер в уха ріже,—
їздець безсило хилиться наниз.

(Не зрадило чуття, кінь сизу млу прорізав
і до Укому мертвим вершника привіз).

Тісним завулком, в одсвіті пожежі,
під брязкіт зброї з двору в двір йдуть;
Шукають спільників й напівзамерзлу жертву
в петлі ведуть.

Ну, признайся! Веди дворами...
де твої товариші?
А... Заціпив?!

Шомполами!!!
спину гаслами спишіть.

А значок під кожу вшить.
У полуපленій хатині
загорілись каганці,—

юнака втягли із кіном
в закривавленій руці.
Били довго, били пильно,—
аж примружились вогні.
Вирізали кім на тілі,
серп і молот на спині.
На чолі зробили зорю:
Шкіру зняли до очей...

І втопили спиртом сором
тугу збештаних ночей.
Кров зійшла холодним потом.
Виє пес і скигле хтось.
В каганцевій позолоті
серце кригою взялось.
А в заводі шум і галас,—
п'янка... гуннів чи татар?
Чорт весілля править зараз...
Під коморами базар.

А на завод, останню міць напружив
„Істреб-отряд”...—Ще трохи, ось-ось-ось.
І сотні три очей рішучістю примружив:
ошкиривсь колт, блиснули шаблі вкось.

— Гей, завод пускайте!!! Труби!..
— Гей, бензини і вогню!..
В дим!..

Та зціпив міцно зуби,
як поглянув в далину.
Сурма ревно так завила:—

— Гей, збирайсь і виrushай...
Ніч тривогою забилась
переповнилася вкрай.
За селом хвости зникають.
Хтось мерщій запону тче.

— Як позаду не піймаєш,
попереду не втечеш,—
не втечеш...

В хаті мрець.
Десь оплакують кінець—
піють півні, ридають.
Догорає каганець,
каганець догорає.

Не схотіло сонце сходити,
встав самотній сірий день,—
манівцями ляочно бродить
і жахається пісень.
Розтягнулися тачанки
аж до Красного Кута,—
— Ех-ти жисть наша жестянка,—
тараканка золота...

Позбивались копита.

Та-та-та-та-та—
 Так
 Так
 Та.

Е-ех, яблучко
та поза клунею.
Е-е-ю...
Фі-ій-ю...
...ій-ю
...ю... у-ік

По заметах переметом
скаче, піниться юга...
Вітер шибеник з кастетом
заливається в снігах.
А завод вцілів,—байдуже
мовчки дивиться в ставок,—
Димарем знай хмари струже,
лиш не злічиться шибок.
По снігу і цукру чорні,
чорні плями і сліди...
І торчить в згорілім горні
пам'ять дикої орди,—
і кива—

сюди й
туди.

На чорну раду збіглися собаки,—
по ожеледиці ворони лопотять.
І скаче на мітлі юга через байраки,
і віс вітер синій без пуття.
І замело сліди...

...Прийшли часи новітні;
ожив гудок, і ожило село.

I що було колись, сьогодні не помітно,—
Колись було.

Як шпачина бистра зграя,
прошуміли дні, літа...—
Нова порость поростає
і цвіте стара мета.
Там, де зорі в небосхилі,
єсть одна ясна зоря,—
як перейдеш чорні ріллі—
там—

горить і не згоря.
Уклонюся й привітно,—
вам мої товариші...
Вірю:

—ваша кров розквітне
співом-лементом машин.
День у день, на зміну з зміни
zmіна зміну кличе жити...
Спів невпинний, спів машинний
перелогами шумить.

Будуть дні:—
співець незнаний,
у незнаний день і час
оспіває дні ждані—
не для вас,
але й про вас.

З ЦИКЛЮ
„АЗІЯТЧИНА“

ВЕЧІР ЗИМОВИЙ

Конає день на золотих ножах...

Холодне сонце кулею підбите
немов би око вилізло з орбіти,
печальне око в золотих слозах.

Іду снігами і не чую ніг...

Ввижається:—

...ромашки білі-білі...

Весінній шум...

Качата пролетіли
десь на озера...

Крики перепілок
в житах...

Зирнеш:—навколо сніг і сніг.

А то лиш шум, а то вітри в дротах

Та пси голодні в дальніх хуторах.

Стара верба про славне літо снить.

В снігах печаль, в снігах така утома...

Не заздрю тим, хто в час такий

не вдома,

тим, хто родився

тільки для весни.

КАНІВ

Уперся день колінами в могилу
і сходить кров'ю водяний такий,
і на далекім вічнім небосхилі
зливає кров під сонце в лотоки.

Пливе земля, прикована в орбіті,
І крутиться; і ходить свіtotінь...
А мимо кораблі німі, розбиті
в одвічнім сяйві муки і терпінь.

Роняють слози... простягають пальці
над нивами, над гноєм хуторів,—
плівуть...

Куди?

А день в короні бранцем
заморений—як безліч—догорів.

Із-за гори десь кисне і сіріє
розбитий дзвін, нікчемний і пустий;
кує зозуля (там, де туманіє)
і бреше на покинуті хрести.

Ніхто ніде,—лиш цвіркуни та вітер...
Ніхто ніде,—лиш луки та яри...
І хмурить чоло шапкою накрите
забута постать глинняна з гори.

Дрібненька постать—бюст у чорній фарбі,
як чорні злидні дальніх хуторів...
Пророк великий (эрівняний до скарбів)—
обріс травою й пилом закурів.

Чого хмурий, понурий?
Що жалієш?
— Що слава розмінялася в словах?
— Що хуторі задрипані щіміють
і нянчать злидні, як у минулих днях?

На зломі двох епох, в хвості, в болоті,--
що правда—трудно скинути горба.
Ніяк гарба прогресу в рабськім поті
не зрушить злиднів давнього раба.

Та все ж іде,
гряде Урбанізатор.
Прийде, розставить дивні комини.

На твоїм місці буде елеватор...
Дніпро замкнуть у шлюзи, як в штані.

Індустрія... Електрика... Машини...
Нашо ж ті плавні,
ліри,
слов'ї?

Сирени, брат, симфонію розчинять,
поб'ють в диму цю вигадку гаїв.

Гуде мотор десь, протинає обрій,
то в новий день...

Новий пророк гряде.

Дикунський степ ліловий і холодний
у млу повив, як ти, чоло бліде.

Йде вік новий
у панцері закутий.
(Твій вік давно оспіваний пропав).
Мабуть того ти глиняний, забутий
і пилом днів, як попелом, припав.

Лише в кутку на чорній простій рямі
положено васильки, ніби креп,
рукою простою
і ввито рушниками
з любов'ю простою і тихими словами
твій—
рабським часом тиснутий—
портрет.

Ніхто ніде,—лиш цвіркуни та вітер...
ніхто ніде,—лиш луки та яри...
І хмурить чоло шапкою накрите
забута постать глиняна з гори.

МАЯК

Охтирському Дитячому Містечкові.

На обрій пада дзвін, сковзається снігами
і будить день, гогоче в далині.
Сріблястий вітер ловить мідні гами
і для пісень тче поти на вікні.

Співає хтось, розсotує хвилини...
А дзвін до праці кличе і вторить,
встає „республіка“ бадьора і єдина...
До ритму серць заслухається мить.

Якраз на розі літ—там, де вітри сонливі,
якраз в снігах німих зорить у дні маяк.

Скажи, чому ж то чарами якими
не втиснутись до нього розпачу ніяк?

Понурих дум старих тримає срібні чотки
і дзвонить інеєм похмурий давній парк.
Підходить знову день в бавовняних обмотках,
ніяк не втиснеться з жалем крізь довгу арку.

Дітвори дружній рій—(світ новий на руїні),
сім'я малих не скручених людей.
Нові ідеї новим поколінням
готують... понесуть...
— для всесвіту ідеї.

Ходжу я ранками, ходжу я вечорами,—
де не ступну—ввижається зоря,
відтворює жадібно вухо мідні гами.
Дитячий сміх... ритм праці...
— личка... —довгий ряд

Зібралось сонце зникнуть в обрій білопінний
і покотило в безвість радости дукат.
Прийти б до сонця знов і власті на коліна,
прийти б... вернутися... вернутися б назад.

Понурих дум старих тримає срібні чотки
і дзвонить інеєм похмурий давній парк.
А день підходить знов в бавовняних обмотках,
ніяк не втиснеться з жалем крізь довгу арку.

Якраз на розі літ там, де вітри сонливі,
якраз в снігах німих зорить у дні маяк...
Скажи, чому ж то, чарами якими
не втиснутись до тебе розпачу ніяк?

ЖЕБРАКИ

В драну пелену загорнутий „син божий”...

Куренем платок на голові...

В день хороший,
в день такий погожий
шкутильгає п'яна по траві.

На майдані супроти базару,
рукавом зітерши сьомий піт,
гармоніст співає про „пожари”,
про „фронти”,—
як справдішній піт.

Заливається гармонія з надривом,
засопить і кидається в такт...

І гремить в боях,
і свище гнівом...
І смердить від газових атак.

Голос сірий, витріпаний лихом,
тягне повість
вашу і свою.

Кривиться обличчя вічним сміхом,
випіті глазниці сонце п'ють.

Горошини поту через шрами
котяться
з калічного чола,—

— Ой, прощай ти атец і ти мамінька!
— З лазарета повестка прийшла...

Ну кому викрикує?
До кого
простягає руки навмання?..

Йде, лузгаючи насіння, поуз нього
у багні закаляна
свіння.

Підійшла жона—
—жебрачка п'яна,
положила сина на гармонь...

Ех ти „жисть“ жестяного „баяна“!

Байдуже минають городяни,
кида сонце промені в долонь.

ЛЮБЛЮ

I

Люблю:

як бір стривожений набоєм
луною стоголосою гуде...
Люблю ходить на самоті з собою
і не стрівати нікого аніде.
Ах, бір оцей понурий і безкрай
з погордливо насупленим чолом...
Ніколи я, ніколи не вгадаю,
що він сковав під сизий свій шолом.
Мов сфінкс—володар мудрого спокою,
ховає невідому казку днів...
Мабуть того і хочеться щось скоїть,
мабуть того так заздрісно мені.
Рухливому, бентежному без міри,
мені б цю дивну мудрість розгадати,
щоб промінятъ крикливу свою ліру,—
щоби за спокій труднощі віддать.
Ех, сизий бір... Але ж я непокірний,

бунтар на цій приборканій землі,—
(це мій прокльон),
я й сам собі не вірний,
коли десь є старці і королі.
А ти—король
могутній і великий,
перегатила обрій твоя гать...
Ось я й прийшов—своїм бентежним криком
на зло твій мудрий спокій розігнать.
Не вір мені, що проміняю ліру
на твій казковий мертвий супоклій,—
ти вік стоїш і не міняєш шкіру,
а я нас здирали й тричі по такій.

Ex, бір оцей понурий і безкраїй
з погрозливо насупленим чолом,
ніколи я, ніколи не вгадаю,
що він сковав під сизий свій шолом.
Мабуть того й сварюся сам з собою,
що не вчуваю голосу піде...
Мабуть того й люблю, як від набою
він стоголосим велетнем гуде.

II

Люблю—
виходить вранці на могилу
й стріляти просто в синю далечінь...
Люблю, що тут і постріли безсилі
і не почути, скільки не кричи.
Безмежна шир...

Які барвисті груди
спокійної праматінки землі...
Мені уклін дротяні перегуди,
мені привіт підхмарні журавлі.
Стовпи—гінцідалекої культури—
тікають звідси шляхом в білий світ;
на їхню арфу вітер трубадурить,
на їхню арфу вітер—троглодит.
Такий він славний—розбишака вітер,---
такий у мене мілий трубадур:
порозганяв геть чисто всенькі звіти,
перемішав відгомони культур.

А потім тихо лащиться на груди...

А сонце просто босе по землі...

Мені уклін дротяні перегуди,
мені привіт підхмарні журавлі.

Люблю

виходить вранці на могилу
і стріляти просто в синю далечінь...
Люблю, що тут і постріли безсилі
і не почути,
скільки не кричи.

МОНГОЛІЯ

За Каспієм тиша і синь,
сипучі піски Кара-Куми...
Іду я з вітрами один,
ідемо до сонця у куми...

Туди ми, туди де останній мулла,
де сонце над муром Китаю,
туди, де Батиєва слава цвіла, --
до гір золотого Алтаю...

Шумлять і шумлять комиші над Аму *
і йдуть, і хвилюють ордою...
І шастає вітер, неначе Тімур,
по джунглях важкою ходою.

— Куди ви?.. Куди ви?.. шепоче крізь сон,—
заорані соняшним ралом
і жовтий мовчальник, азійський пісок,
і мертвa брова Кос-Аралу.

* Аму-Дар'я.

Заорана слава... Умерли віки...
Давно одгриміли монголи...
Куди ви?...
Куди ви?..
До цих кишлаків?!.
Їм слава не сяла ніколи.

Брудні і убогі там діти й батьки,—
Покірні вуздечці джамана *,
пасуть свої вівці і ралять піски
під спів, під молитву шамана...

Брудні і убогі Алтай і Таджик,
і сила кумисом полита...
Огризкам, покидькам династій чужих
не вирити славу зариту...

Куди ви?..
Куди ви?..—
Пустеля німа,
безмежна, неначе Сахара,
і скаче пустелею вітер-басмач,
і свище в пісках до Бухари.

Туди ми, туди, де останній мулла,
де сонце над муром Китаю,
туди, де Батиєва слава цвіла,—
до гір золотого Алтаю...

* Лико.

* * *

Піски і піски... солончак і кизил,
узгір'я, та джунглі, та спека...
Нікого ніде—тільки втома та пил,
та щось маячить там далеко.

То юрти, як копи на полі чужім;
і знову нікого до краю...
Десь Інколи джунглями вепр пробіжить...
Десь тихо допшур * заридає...

В азійських пісках під шатром голубим,
як грач недосвідчений шахи,
розкидала доля злиденних рабів
недавніх Ярим-падишахів. **

Верблюди і вівці,
собака та кінь:
і йди хоч на край цього світу...
Над юртами мертві розпечена синь,
а в юртах замурзані діти...

Пісок і пісок...
А як день доторить,
аж десь зз-а хмурного Паміру
повіє печаллю...
Комиш зашумить,
зашепче, затужить без міри.

* Музичний інструмент з волосяними струнами на зразок балалайки.

** Намісник царя.

По мертвих пісках попливе караван—
не перси,
не турки
не скити,—
то тіні важкі, як тягучий туман,
то тіні віків пережитих...

Встають і проходять по мертвих пісках,—
пильнують уславлені вої
Єгипет... ү

Багдад...

Індостан

і Дамаск,
і землі Росії чужої...

Проходять зирнути, чи й досі стоять
Їх межі од моря й до моря:
од мурів Китайських до синіх Карпат,
од хащів Сибіру по мрійний Багдад—
чи й досі їм землі в покорі...

Шумлять і шумлять комиші над Аму...
Нікого!..

А хто там з ордою?!.
То шастає з воями грізний Тімур
в Європу важкою хodoю.

Шепоче пісок від нечутних копит,
і хмуриться зморшками чоло.
Він знає, що там азіятський джигіт!..
Що треба Європі Могола.

Та гей і дарма,
одбуло—не вернуть;
що вмерло—до віку не встане...
І ходить печаль од Уральських розпутъ
по соняшний Ганг Індостану.

Піски і піски...
Ось відціль Тамерлан
в Каїр становив свої стопи...
Ось цими пісками ходив Чингіз-хан
трусити за душу Європу...

І тіпався світ від вузеньких очей,
і тьмарилося сонце від скрипу...
Дріжали в огні під азійським мечем
Європа,
Китай
і Єгипет.

Дріжали...
Умерло...
Згоріли вогні,
загнили Монголії квіти,
умерла луна у віках... в далені...
Нікого ніде,
тільки юрти одні,
а в юртах замурзані діти.

Даремно шумлять комиші над Аму,
даремно сумують ледачі.
Навіщо потрібен той сум? і кому?
Навіщо цей вітер басмачить?

Копає пісок, мов копитами як,
розгнузданий, дикий... Ой, леле!
Чи з того ж прокинеться сила твоя,
дрімотна азійська пустеле?...
Голодна...
Німа...

А як день догориторь,
І знов з-за хмурного Паміру
повіє печаллю...
Пісок зашумить,
І джунглі затужать без міри:

...Давно одгриміли Чингіз і Тімур,
змінила їх славу „уклейка”...
Даремно про давнє гнусавить допшур
та марить ві сні юломейка *.

— Куди ви?...
— Куди ви?..—
шепочутъ крізъ плач.

Туди, де вогонь не зграє!
Звідтіль, де Батиєва слава цвіла,
з-під гір золотого Алтаю!

Самарканд.

* Маленька юрта.

НАД РОССЮ

Падає крячка на води
в ранішню Рось,
б'ється об соняшну вроду,
кличе когось.

Сонце встає і по барви
світ розстеля,
пальцями ввитими в хмарінь
благословля.

Думу вудилища клонять
на поплавки.

Тихо...

Лиш шелести ронять
рухи руки.

Часом рибинка дурненька
вдарить на гвалт...

Й знову тихенько...

тихенько

хвилі на вал.

Втомленим шумами міста,
зойком сирен
любий цей, в синім намисті,
росяний день.

Любо так пити устами
липнєвий сок,
радісно стежить очами
на поплавок.

Шепче й киває осока
до ситнягів:
Прийдуть одні в синій спокій,
а там і другі.

Далі!
Іду звідціля я
далі до лук.

Радісно в серце ціляє
соняшний лук.

Знову вудлища клонять
на поплавки,
вдумливо шелести ронять
рухи руки.

Падає крячка на води
в ранішню Рось,
б'ється об соняшну вроду...
кличе когось.

РИБАЛКИ

Сонце сідає за кряжем,
дивиться в сивий туман...
— Нумо, Івасю, наляжем!
— Нумо, Іван!

Човен...
Як сковзалка, води...
Весла—бліскучі мечі...
Шептіт осоками броде,
в далях хтось пісню виводе,
та перепілка кричить.

Там за сідою сагою
блимає вогник в вікні,—
ждуть нас...

За тою дугою
сіті розставим з тобою—
давні, старі ятірі.

Тихо розставимо напіч...
(Глибше тички в куширі...)

Підем і зникнем в тумані.
Зорі кивнуть надобраніч
й побережуть до зорі.

Срібними дугами хвилі...
З ъесел—ясні камінці...
Круто під вільхи похилі
зникли.

Жмурки покотились,
б'ються, як щука в руці.

Сонце спустилось за кряжем,
впало у сивий туман...
— Нумо, Івасю, наляжем,—
сонце сковалось за кряжем...
— Нумо, Іван!

З ЦИКЛЮ
„БІЛЬ“

ДІВЧИНИ

В час вечірній, вечір сизий
я тебе чекаю в храм мій:—
у кімнаті сонця ризи
і махорки тиміями.

Сонця ризи...

Сонце—сальви!

Сонце—танок!

Ти прийшла!..

Розмальована, як мальва—
квіти, золото і шлак...

Так ось так востанє бачив,—
шахта, коні, коні, степ...
Ласки... кров... шлики козачі...
Шовк повіків (шовк—креп.)

Над могилою стояли,
попрощались, розійшлися...
Як в легендах Калевали—

поховали, прощавали,
розійшлися...
Десь...
Колись...

Ти сімнадцяткою вбралась...
Сонце сальви! Сонце сальви!
Забери ж ти запинало.—
ти печальна?
Підійми очей зіниці,
підведи на сонце профіль...
Ну чого кричатъ так птиці,
на хрести чипляють строфи?

Шахта, коні, коні, тіні,
перебої, перегули...
В далині розбитій, синій
десь ми молодість забули.

Коні, тіні, передзвони,
перегуки, канонада...
Хтось підкови срібні ронить,
погасає...
тоне...
пада...

Догорає, догорає
сірий вечір десь за краєм...
Обернулась, не сказала,
і несказана пропала...
І немає.

Поховав в далекій рудні...
Придавили зір повіки...
Діти буднів, діти буднів
розвіталися навіки.

Як в легендах Калевали
пролетіли, прошуміли...
Ніби чайка в безвість впала, —
поламала білі крила.

В час вечірний, час печальний
я тебе чекаю в храм мій,—
у кімнаті сонця псальми
і махорки тиміями.

Ти прийди, моя далека,
через хащі вечерові,
обернись хоч в тінь лелеки
і розправ крилаті брови.

Проболіло серце груди,
простромили думи далі.
Навівають перегуди
біль в задуманій печалі.

Навівають перегуди,
перебори, тони вітру,—
ніби хтось за ніжні груди
зачепив забуту цитру...

нікого... тінь на лиця...
Зечеровий сонця профіль...
Ну чого кричать так птиці,
на хрести чипляють строфі!

З час вечірній, в час печальний
тебе чекаю в храм мій...
У кімнаті сонця сальви
махорки тиміями.

ВУЛИЦЯ

Під рев сірен,
під завивання лун
біжать, січуться, мечуться в ударах
огні...

Огні...

Туди, де втопла шхуна
в крові на грані, — там умирають луни,
там лопаються очі,
падають
і марять.

Огні...

На брук
у зорянім вінку
роздіта ніч упала на коліна,—
чоло молоній коляль і січуть...

Скригоче сталь,
рида
тушим плачем невпинно.
Вагони — арлекіни
регочуться,
тікають рейки вдаль.

Біжать повз кам'яниць німих
туди...

Давно хтось зрадив їх:
конвоєм строгим, тиснуть блискавиці
на замкнену,
на скручену спіраль...

Біжать
в якусь незнану магістраль
і крутяться...
і крутяться на місці.

ЗМІСТ

	ОР.
„Газават“ .	5
Віля Дніпрових порогів	9
Чорноземля	12

ТОВАРИШАМ

Товаришам	17
Братові	19
Поема про чотирьох	22

З ЦИКЛЮ „АЗІЯТЧИНА“

Вечір зимовий	40
Канів .	41
Маяк .	44
Жебраки	46
Люблю .	48
Монголія .	51
Над Россю .	57
Рибалки	59

З ЦИКЛЮ „БІЛЬ“

Дівчині .	63
Вулиця .	67

A 514372